

A kézműipar.

– A debreceni kamara, tanulmánya. –

Elegáns kiállítású füzet fekszik előttünk. A debreceni kereskedelmi kamarának két hóval ezelőtt az egyetemes kamarai gyűlés elé terjesztett jelentése a kézműipar állami támogatásáról.

Okos füzet, amelylyel érdemes kissé foglalkozni. A probléma, is megérdemli, amelylyel foglalkozik és a füzet előadási módja is. Megszoktuk a hivatalos íráskoroknál azt az üres fecsegést, mely azt hiszi, ha ötkilós nyomtatványban mondja el sovány mondanivalóját, munkát végzett és kérdéseket oldott meg. Csak meg kell nézni a legtöbb hivatalos szakvéleményt és gazdasági tanulmányt. Agyontaposott közhelyekkel dolgoznak és a közgazdasági kézikönyvekből kikopott tételek leplezik a nagy szegénységet. Ezért szokta a legtöbb ember az e fajta szaktudományt átlapozás után félrehajítani.

A debreceni kamara jelentése olvasásra érdemes. Nem az íróasztal előtt készült és nem német közgazdasági könyvekből kiollózott igazságokat tartalmaz, hanem írói szemtől-szembe ismeri azt az életet, amelynek sebeit gyógyítani akarják. Olvasás közben érezzük, hogy itt nem „a kézműiparról” van szó, mint valami elvont közgazdasági kérdésről, hanem ember áll szembe élő emberrel, akinek a vergődését, meddő erőpróbálkozásait ott a műhelyben, a faluban figyelte meg.

Amit mond, tartalmilag is helyes és mi – legalább legnagyobb részében – elfogadjuk. Csak egy megjegyzést teszünk, amelyet elég súlyosnak tekintünk. Hogyan van az, hogy a debreceni kereskedelmi kamara egy szóval sem említi meg, hogy a kézműipar nyomorúsága elsősorban a magyar fogyasztó, a paraszt nyomorult gazdasági helyzetében keresendő. Itt van a kérdés gyökere. A hazai termelés fokozását emlegeti a jelentés. Minek, vajjon minek? Hát van fogyasztó? Hát magasabbak a magyar paraszt igényei, mint a vademberé?

Az Amerikából érkező tudósítások beszámolóit adnak arról, hogy a magyarországi munkásnál csak a kínai kuli igénytelenebb, hogy jövedelmének legnagyobb részét felrerakja és hazaküldi. Míg az amerikai, angol, a német munkás emberhez méltó standarddal él, két-háromszobás lakásban lakik, addig a magyar és a magyarországi nemzetiségű ágyra jár, szalonnával és krumplival tömi magát. Az amerikai munkások részéről felhangzó panaszoknak is itt van a forrása.

És ez Amerikában van, ahol a keresete az itthoni keresetnek az ötszöröse, és ahol életmódja az itthonihoz viszonyítva fejedelem.

A munkás és elsősorban a földműves igényeinek a fokozása a magyar iparnak és a magyar kézműiparnak a létkérdése. Ott, ahol az ország területének nagyrészt hűbéri természetű latifundiumok foglalják le, ahol – ha külső formájában nem is, de tényleges viszonyaiban ma is a középkori hűbéri nagybirtok az uralkodó, a munkás standardjának emeléséről nem lehet szó.

Lehet, hogy a debreceni kamara nem akart ennyire menni és a kérdés gyors megoldását tartotta szem előtt, ámde lehetetlen nálunk ezekre a körülményekre reá nem mutatni.

Bizonyosan azt fogják mondani, hogy a kérdés ilyen beállításának politikai színezete van. De mi bátrak vagyunk azt kérdezni: és aztán? ez azt jelenti, hogy nem lehet tudományosan igaz, és hogy a fent leírt diagnózis helytelen?

A következőkben az értékes tanulmány néhány részletét közöljük, némi rövidítéssel. *)

Lánczi Jenő

*

Az a fajunk, hogy a mi alsó ipari viszonyaink elképzelhetetlenül kezdetlegesek, mi most állítjuk össze (sok áldozattal) talyigáinkat, melyekkel utól akarjuk érni más nemzetek új szerkezetű gyorsvonatait. Mi, amikor kis- és kézműiparunk útján a hazai termelés fokozását tűzzük ki célul, azelőtt a meggondolás előtt állunk, hogy a termelés fokozását a talajjavításon és a vetőmagadományozáson kell kezdenünk s csak azután térhetünk át a fajnemesítésre és a modern kultúra termelő fogásaira. Nagy baj azonban, hogy nálunk az iparoskörtől fel a törvényhozásig mindenki nagy vonalakban beszélő iparpolitikát szeret rajzolgatni, egy szemernyi alkotás helyett mindig nagy terveket gondolunk ki. Nagy tervezők vagyunk, tulajdonképpen tervező-iparunk a legfejlettebb.

Es kezdetlegességünkönél csak a képzelődésünk és elkapatottságunk nagyobb, mely néha szinte kedves naivitásokban nyilatkozik meg. Tegnap kaptuk a kamaránál egy járszági iparosunknak, egy géplakatosnak az államegélyes kérvényét, mintegy 12 000 kor. értékű gépeket kér műhelyébe, azzal a bevallott céllal, hogy a „külföldi silány gépeket” Magyarországból kizorítsa.

A külföld. Németországban a híres szakiskolák mellett állandó szaktanfolyamoknak, a társadalommal karöltve szervezett tanítási módoknak gazdag szövevénye, gyakorlatias szakkiallítások, szervezett tanácsadó intézmények, mozgó tanítók, ellenőrök, géphasználati kurzusok, találmányok bemutatásai, tanulmányutak és ösztöndíjak az iparfejlesztés eszközei. Gépadományozási rendszer itt nem dívik.

Ausztriában a szakképzés, tanácsadás németországi módjai mellett különösen a szövetkezeti termelés támogatása kölcsönökkel, erő- és munkagépekkel képezi az iparfejlesztés eszközeit. Szövetkezésre a német nép kiválóan alkalmas is. Azonkívül önállóan és gyakorlatiasan szolgálják az ügyet a „Gewerbeförderungsinstitut”-ok, többnyire a kamarákkal kapcsolatban. (Reichenberg, Wien stb.)

Angliában nagyarányú az oktatással való iparfejlesztés. Gépségélyezés itt sincs, mert a gépkölcsön terjedt el széles mértékben s az olcsó villamos áram is feleslegessé teszi.

Franciaország 1903. évben kezdett akciót a munkagépeknek a kézműiparban elterjesztésére. A kereskedelmi miniszter e célból gépkiallításokat rendezett, adományozott is gépeket termelőszövetkezeteknek, vándortanítókat járatt az országban a technikai ismeretek terjesztésére.

Az Északamerikai Egyesült-Államok szintén a képzés minden eszközével s részint az állam és városok, részint az ipari társadalom nagyobbszabású közös intézményeivel, dolgozó múzeumaival, kísérleti telepeivel és nyilvános állomásaival emeli az ipari buzgóságukat.

Körülbelül ezeken az utakon és ezekben a gondolatkörben mozoghatunk a kis- és középipar fejlesztő munkájánál mi is, azzal a különbséggel, hogy ha ezek a gazdag, iparilag konszolidált nemzetek ennyit vagy annyit tesznek, nekünk, a mi gyenge, gyámoltalan, az erősek versenye ellen védtelen iparunkért kétszer annyit kell tennünk.

Teendőink sorozata. Mindenekelőtt és mindenekfelett tanítani tanulókat, segédet, mestert egyaránt. Köz-

*) Mai munkásbiztosítási rovatunk egyik közleményéből kiderül, hogy a pénztárakat legerősebben a kézművesek terhelik.

és szakismeretekre s műhely- és gépgyakorlatokra, tanfolyamok, mozgó tanítók, ipari tanácsadók, kísérleti intézmények, szakkiállítások útján.

A mi tanoncoktatásunk minden fogalmat meghaladólag gyarló. Még a nagyobb városokban is alig van szakirányú és nappali oktatás, a kisebbekben és a községekben csak elemi oktatás, küzdelem ez az analfabétasággal. A műhely oktatás nem sokkal jobb az iskolainál.

Megdöböntő példákat látunk: nagyon sok iparos valóságos tanonc-tenyésztést folytat, azok rendszeres szakbeli oktatását mellőzve, egy-két gyakorlati fogás megtanítása után munkába fogja őket, mint a lehető legolcsóbb munkaerőket. Eredménye, hogy a tanoncévek eltöltése után iparából a tanonc alig tud valamit. Arról nem is szólva, hogy közben a tanulatlan tanonc munkájából a megrendelő közönség mennyi kárt vall.

A mi szövetkezeti ügyünk Achilles-sarka az iparfejlesztési munkáknak. A mi tapasztalataink kerületünkben történt kísérletekről sorra szomorúak. Tudom, hogy itt-ott vannak virágzó szövetkezetek is, a szabóké a fővárosban, a cipészeké Szegeden, Orosházán és másutt. Ezek kivételek. Virágzó fák a temetőben. És káprázva olvassuk az osztrák és német szövetkezeti munka sikereit. A szövetkezetek szervezésére, tanítására, felügyeletére szolgáló különleges intézmények eredményeit.

Azt kellene ezek után gondolnunk, hogy a magyar faj nem szövetkezeti faj. Hiányzik belőle az az összetartó fegyelmesség, az az akarat és érdekelendőség és önzetlenség, ami hozzája kell, s ami fejlettebb gazdasági kultúra családi vonása csak.

Valóban, minden szövetkezetünk alapszabályainak első pontjába kellene iktatni a „rochdali becsületes úttörők”, a szegény takácsok, vagy a livornói üvegfüvő munkások történetét, mely mutatja, hogy a siker útja a puritán szenvedéseken és rajongó kitartásokon vezet keresztül.

Az is bizonyos, hogy a szövetkezeti élet megteremtése rendkívüli lelkiismeretességet, gyakorlati hozzáértést és türelmet igényel, mert a világon még sehol sem boldogultak a rosszul megszervezett és rosszul vezetett szövetkezetek. A baj tehát sok esetben nem a rendszer lényegében, hanem a megvalósítás módjában volt.

A városok, községek és a társadalom becses segítségeket nyújthatnak az államnak az iparfejlesztés nagy munkájában helyesen átgondolt „várospolitikájuk” útján. A divatos és nem sokat érő társadalmi fellobbanások helyett azonban úgy a városoknak, mint a társadalmi tényezőknek segítő erejét és jóindulatát hozzá kell kapcsolni az állami segítő módokhoz úgy, hogy mintegy ellenfeltételét képezzék a közérdekű állami segítségnek.

Így karöltve járhatnak el a szakképzés és műhelygyakorlat, géphasználati jártasság elősegítésére szolgáló intézmények fentartásában, termelőképes új iparok alapításához a városok, eddigi szokás szerint telekadományok, adó- és vámkedvezmények nyújtásával járulhatnak. Számbajövő segélyforma volna továbbá a városi villamtelepeknek oly tevékenysége, hogy motorokat kölcsönözzön, vagy hosszú részlettörlesztésre árusítson gyári áron az iparosoknak. De különösen a megélhetés megkönnyítésének szociális munkájában.

Legnagyobb támogatás volna a műiparra, ha állandóan elláthatnák bőséges és jó megrendelésekkel. Épen ezen a téren mond azonban csütörtököt a társadalmi segítség, mely pedig száz és száz milliók felett rendelkezik évente. A fogyasztás nem ismer más tör-

vényt, mint a maga gazdasági érdekét és hiábavaló minden szépszavú igyekecs, mely a beszerzések vadon össze-visszaságú mezejét a nemzet közös gazdasági érdekében irányítani szeretné. Nekünk csak egy hatalmas, bővizű folyamunk van, mely mint hajdan a Herakles vezette Alpheios Augiás mezején keresztül ömölhet s magával ragadhat mindent: ez a közszállítások ereje.

Ezt kell tovább rendezni erős, ha kell erőszakos kézzel, az állam után a városok, községek, közintézmények beszerzéseinek kegyetlen ellenőrzésével. E hatalmas folyam önként magával ragadja az útba eső magánereket és a folyamból még nagyon sok aranyat lehet mosni a kisiparnak is, kincseket és halakat hoz az ár magával, nagy halakat és kis halakat, de amint mondani szokás, a kis halak – jó halak.

írásosan, bürokratikusán mindent itt számon tartani nem lehet, de ha volna tíz mozgó ellenőre az államnak, akik folyton csak utaznának, vizsgálnának és tanácsolnának, ezerszeresen kiérdemelnék a fizetésüket.

Javaslatok. A kézműipar fejlesztésének kívánatos állami eszközei:

I. Általános és szakirányú tanítás:

1. mozgó tanításokkal (könyvvezetés, szaktanítás vándoroktatók útján);
2. tanfolyamokkal;
3. gyakorlati ipari tanácsadókkal és útmutató körlevelekkel;
4. a tanoncoktatás szakirányúvá tételével;
5. az ipari szakiskolák szaporításával;
6. tanulmányi és utazási ösztöndíjakkal.

II. Gyakorlati műhely oktatás:

1. kisipari közműhelytelepekkel (ipartestületek, társulatok vagy más közintézmények kezelésében);
2. ezeknek a tanoncoktatásba, a segéd és mester tanfolyamokba való szerves bekapcsolásával;
3. új eljárási módok és találmányok bemutatásával s erre szolgáló magasabbrendű technológiai szaktanfolyamok rendezésével;
4. gyakorlati szakkiállítások rendezésével,

III. Általános érdekű és hatású ipari orsz. intézmények létesítése.

1. Technikai, technológiai kísérleti intézmények.
2. Gyakorlati iparfejlesztő bizottságok szervezése.
3. A szövetkezeti tér tovább művelése. A megszervezés átgondoltságára és alaposságára való vigyázattal, a szakszerű ellenőrzés és állandósításával.
4. Tanoncotthonok létesítésének elősegítése.

5. Mindezen intézmények állandósított állami felügyelete egy országos iparfejlesztő szervezetben, mely a kamarák irányításával működik.

IV. Anyagi támogatás, kölcsön, pénz- és gépadomány útján.

1. Szövetkezetek, közműhelyek, szervezetek, iparfejlesztő bizottságok anyagi támogatása, s ez utón a városok, községek és társadalmi tényezők rokonirányú támogatásának felsekentése.

2. Az erő- és munkagépek kölcsönrendszerének megkísérlése erre szolgáló államilag támogatott vállalat közvetítése útján, megszabott alacsony kölcsönfeltételekkel. Az adományozás pályázati utón. (Angol minta.)

3. Fejlődésre különösebben alkalmas, egyéniségükben is jól megbíráható középiparosok támogatása gépadományokkal, oly célból, hogy önségélyük gondolata, osztályöntudatuk és önrzetük nyugalma felkeltesse, tehát oly feltétellel, hogy iparuk kifejlesztését saját anyagi erejükkel új befektetésekkel is előmozdítsák, avagy az adományozandó gépek árának egy részét (felét vagy harmadát) megtérítsék s tanonc és se-

gédmunkás alkalmazására a termelés fokozására előírt ellenfeltételeket betartják.

4. Pályázati utón, az ösztöndíj kiadásmódjára évenként felváltva más-más iparban és más-más helyen kisipari mintaműhelyberendezések adományozása kezdő iparosoknak és hasonlóképpen kisebb munkagépeknek adományozása.

5. Veszendő iparágakon régi műhelyberendezéseknek az elkallódástól való megmentése céljából munkaeszközökkel és gépekkel való modernizálása, megfelelő ellenfeltételek mellett. (Tímárok, takácsok, kékfestők, fazekasok, rostások, fésűsök, gyertyamártók stb.)

G. Új termeléseket bevezető iparosoknak s helyileg a fogyasztás szükséglete, vagy a nyersanyag bősége, vagy hagyományos jellege, vagy munkaerők olcsósága által indokolt iparosoknak anyagi támogatása.

7. A házi iparilag szervezett ipari termelő totemmunka támogatása gépekkel és üzemköltségekkel.

8. Mezőgazdasági jellegű vidékek városaiiban a téli foglalkozást nyújtó vállakozások támogatása gépekkel, vagy üzemsegélylyel, lehetőleg a kifizetett munkabérek arányában.

V. *Munkamegrendelések biztosításával*, a közszállítási törvény szigorú, városokra és községekre gondosan kiterjesztett s rendszeresen ellenőrzött alkalmazásával, valamint a társadalmi támogatásnak állam segélyes rugókkal való felserkentésével és helyesebb irányokba terelésével.